

Innspill til bærekraftig matsystem

Det vises til kunngjøring på departementets nettside 24.10.23 hvor det bes om innspill til arbeidet med bærekraftige matsystemer.

Bondens marked er kjent med at LMD arrangerte en konferanse om temaet 20.10.23, noe vi ble kjent med i ettertid. Vi er skuffet over at vi ikke ble invitert til denne konferansen, siden vi var eneste norske organisasjon som deltok på FAOs statusmøte i Roma i juli 2023. Vi hadde da bl.a. et møte med statssekretær Wenche Westerberg.

Bondens marked ble etablert i Norge i 2003 etter modell fra det internasjonale konseptet Farmers Market. Vi har vært en av de viktigste pådriverne innen norsk lokalmat siden oppstarten i 2003 og det arrangeres nå markeder i alle landets fylker. Bondens marked fremmer en bærekraftig matproduksjon og ønsker at maten skal være så kortreist som mulig. Produkter som er produsert lokalt og selges lokalt gir korte verdikjeder, lokal verdiskaping og mindre transportbehov. På Bondens marked møtes kunden og bonden ansikt til ansikt. Våre kunder er nysgjerrige på norsk landbruk og får svar på sine spørsmål om for eksempel hva dyrene spiser, dyrevelferd og klimaet påvirkning på avlingen.

Nytt internasjonalt nettverk startet under Food Summit

I forbindelse med FAOs Food Summit i 2021 ble det etablert et internasjonalt nettverk, World Farmers Markets Coalition (WorldFMC). FNs visegeneralsekretær Amina J. Mohammed deltok på lanseringen. Bondens marked Norge er en av stifterne til nettverket, og har en representant i styret. Nå deltar representanter fra 70 land, og kompetansebygging i nye land startes opp. Som en av meget få fikk WorldFMC i sommer holde innlegg under plenumssesjonen, vi var vertskap for sidesesjon og kveldsarrangement, og vi ble nevnt av FN-toppene i avslutningssesjonen. At FN ser på Bondens marked som en av løsningene for å skape en mer bærekraftig matproduksjon tar vi som en stor anerkjennelse av arbeidet våre småskala bønder og markedsledere gjør.

For mange land kan det å legge til rette for Bondens marked være et konkret tiltak for å skape et mer lokalt og bærekraftig matsystem. Bondens marked er ikke bare et sted hvor det selges mat direkte fra bonden. Vi formidler også kunnskap om matproduksjon, holder liv i tradisjonsrik kunnskap om foredling av råvarer og bruker lokale sorter. Vi er samtidig en skole i entreprenørskap og nettverksbygging. Under FAO-møtene har vi møtt stor interesse for våre erfaringer, fra både rike og fattige land. De ulike modellene av Bondens marked som finnes gir en god base for å utvikle nye varianter i andre land, tilpasset lokale forhold. Bondens marked Norge bidrar ved å dele våre erfaringer, og opplever at de blir lyttet til med stor interesse.

Mer småskala grønt

I den norske konteksten bidrar vi også ved å legge til rette for flere småskala grønnsaksprodusenter. Mange forbrukere har økte forventninger til at matproduksjonen går i en mer bærekraftig retning, men dagligvarekjedenes vektlegging av volum og rasjonell drift går i motsatt retning. De tre store dagligvarekjedene har sine integrerte verdikjeder for frukt og grønt. Utviklingen de siste årene har vært at store produsentene blir større, andelen leiejord øker og bønder som vil starte med grønnsaksproduksjon får ikke kontrakt. Snart er det bare en håndfull bønder som dyrker hver av de ulike kulturene som selges i dagligvarekjedene. Matsikkerhet, klimaet, plantesykdommer og transporthensyn tilsier at produksjonen ikke bør bli for konsentrert. Kjedene prioriterer volum og færrest mulig varelinjer, ergo det som er enklest og mest lønnsomt for dem. Derfor selger også noen butikker hollandske tomater og italienske epler midt i den norske sesongen.

Bondens marked mener det er viktig i et bærekraftperspektiv å legge til rette for at flere bønder kan dyrke grønnsaker i liten skala med vekt på sortsmangfold. Den såkalte «markedshage-metoden» har de siste årene ført til ny interesse for å produsere grønnsaker over hele landet. Med effektive produksjonsmetoder kan man produsere relativt stort volum grønnsaker på et forholdsvis lite areal. Ofte er dette på arealer hvor det fra før av ikke dyrkes grønnsaker, enten fordi arealene er for små eller f.eks. fordi det er i en region hvor det er lite grøntproduksjon. Produksjonsformen er markedsrettet og retter seg mot direkte salg til personkunder gjennom markeder og abonnementsordninger, eller til HoReCa-bransjen. I samarbeid med Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norsk Landbruksrådgivning, Økologisk Norge og Statsforvalteren i fire regioner har vi utviklet og testet et kompetanseprogram for markedshager som hjelper produsentene godt i gang. Dette ser vi gir resultater, både i form av mer grønnsaker på våre lokale markeder og i form av antall markedshagebedrifter generelt.

Grunnleggende premisser

Til slutt noen generelle betraktninger, siden debatten om bærekraftige matsystemer inneholder mange ulike perspektiver. I debatten om bærekraftig mat er det noen grunnpremisser som må være på plass. Bærekraft i matsystemet må gjelde både i miljømessig, sosial og økonomisk forstand. Utfordringene fra klimaendringene merkes allerede av bønder over hele verden, og det samme gjelder utfordringen med å få betalt for arbeidet som bonden legger ned.

Sunt og bærekraftig kosthold

Lokal matproduksjon basert på det lokale ressursgrunnlaget er et viktig utgangspunkt, sammen med en produksjon som ivaretar biologisk mangfold. Matjorda i hele Norge må holdes i drift, og gårdsdrift skal være tuftet på de lokale ressursene. I tillegg er det viktig å sikre at beiteressursene brukes aktivt. I praksis betyr det at det er behov for både små, middels og store gårdsbruk. Det blir derfor viktig at de nasjonale handlingsplanene ikke brukes til å sementere volumproduksjon og høy grad av import som kan svekke de lokale matsystemene i Norge.

Vi må anerkjenne husdyra sin viktige rolle for å utnytte arealer der vi ikke kan produsere menneskemat direkte fra jorda. Og det kan vi gjøre samtidig som vi øker produksjonen av grønnsaker, frukt og bær i Norge. Det bør også legges til rette for mer bruk av utmarksressursene og mindre importert av fôrråvare.

Globale bidrag

Når det gjelder Norges muligheter til å bidra internasjonalt, vil vi trekke fram at regjeringens strategi for matsikkerhet i utviklingspolitikken danner et godt utgangspunkt for videre arbeid. Vi vil oppfordre til å støtte arbeidet med å spre erfaringene med å skape korte lokale verdikjeder, slik man blant annet gjør ved å satse på Bondens marked. Vi opplever også at det er stor interesse fra andre land for å lære mer om den norske landbruksmodellen.

Norge bør også jobbe for at internasjonale avtaler innrettes slik at alle lands rett til å fø egen befolkning er viktigere enn noen lands ønske om å være eksportør av jordbruksvarer.

Det er positivt at debatten om matproduksjon og matsystemer står høyt på agendaen, og da er det samtidig viktig å sørge for at målrettede tiltak iverksettes. Lokale systemer som Bondens marked er ikke løsningen alene, men et viktig skritt på veien.

Med vennlig hilsen

Randi Ledaal Gjertsen
Bondens marked Norge
Daglig leder
Mob: 911 93 602